

Чабан Галина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі
вул. Чайковського, 7, м. Переяслав, Київська обл., 084001, Україна.
e-mail: halynachaban2@gmail.com
<https://orcid.org/0000-001-5359-316X>

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Тирбах Леся Витальевна кандидат экономических наук, доцент кафедры экономики Университет Григория Сковороды в Переяславе
ул. Чайковського, 5, г. Переяслав, Киевская обл., 084001, Украина.
e-mail: tirbakh.lesia@gmail.com

Чабан Галина Викторовна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов учета и налогообложения, Университет Григория Сковороды в Переяславе
ул. Чайковського, 7, г. Переяслав, Киевская обл., 084001, Украина.
e-mail: halynachaban2@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHORS

Tirbakh Lesya, PhD, Assistant Professor of Economics Department, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
5, Chaykovskogo st., Pereiaslav, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: tirbakh.lesia@gmail.com

Chaban Galina, PhD, Assistant Professor of Finances, Accounting and Taxation Department, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
7, Chaykovskogo st., Pereiaslav, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: halynachaban2@gmail.com

УДК 658: 657.446:338.48

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2021-51-101-111>

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ, ОБЛІК ТА ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ МАЛОГО БІЗНЕСУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ

Перчук О. В.
Пеньковський В. С.

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти організації функціонування, ведення обліку та здійснення оподаткування суб'єктів туристичного бізнесу.

Метою статті є розроблення наукових підходів і методичних рекомендацій щодо організації діяльності, ведення обліку та оподаткування суб'єктів малого бізнесу туристичної сфери.

Методологія проведення роботи. Методологічною основою дослідження є загальнотеоретичні методи наукового пізнання, основні підходи та положення щодо правового та облікового забезпечення функціонування суб'єктів малого бізнесу туристичної галузі, що висвітлені у працях вітчизняних та зарубіжних науковців. Для виконання поставлених завдань використано методи: діалектичний метод пізнання – для аналізу законодавчо-нормативних документів та наукових праць вчених, що стосуються проблематики організації діяльності, облікового забезпечення та оподаткування; аналізу та синтезу - при дослідженні та узагальненні зарубіжного та вітчизняного досвіду теоретико-методичних основ обліку та оподаткування діяльності туристичних фірм; статистичний метод – для аналізу та зіставлення статистичних даних, що стосуються функціонування суб'єктів малого бізнесу у вітчизняній туристичній сфері; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень та формулювання висновків.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використанні в сфері туризму при організації діяльності, облікового забезпечення та оподаткування суб'єктів малого бізнесу даної галузі.

Результати і висновки роботи. На основі проведеного дослідження визначено сутність туристичної діяльності, охарактеризовано основних її суб'єктів, зокрема увагу зосереджено саме на суб'єктах малого бізнесу, визначено їх роль в економіці країни. Досліджено діючу практику облікового забезпечення функціонування та управління суб'єктами туристичної галузі. Детально обґрунтовано відмінності в організації обліку діяльності туроператора і турагента. З'ясовано особливості оподаткування в туристичному бізнесі.

Ключові слова: витрати, доходи, малий бізнес, мале підприємство, туристичне підприємство, суб'єкти туристичного підприємництва, облік, оподаткування.

ОРГАНИЗАЦИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ, УЧЕТ И НАЛОГООБЛОЖЕНИЕ СУБЪЕКТОВ МАЛОГО БИЗНЕСА ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ

Перчук О. В.
Пеньковский В. С.

Предмет исследования: теоретические и практические аспекты организации функционирования, ведения учета и налогообложения субъектов туристического бизнеса.

Целью статьи является разработка научных подходов и методических рекомендаций по организации деятельности, ведению учета и налогообложению субъектов малого бизнеса туристической сферы.

Методология проведения работы. Методологической основой исследования стали общетеоретические методы научного познания, основные подходы и положения относительно правового и учетного обеспечения функционирования субъектов малого бизнеса туристической отрасли, которые освещены в трудах отечественных и зарубежных ученых. Для выполнения поставленных задач использованы методы: диалектический метод познания – для анализа законодательно нормативных документов и научных трудов ученых, касающихся проблематики организации деятельности, учетного обеспечения и налогообложения; анализа и синтеза – при исследовании и обобщении зарубежного и отечественного опыта теоретико-методических основ учета и налогообложения деятельности туристических фирм; статистический метод – для анализа и сравнения статистических данных, касающихся функционирования субъектов малого бизнеса в отечественной туристической сфере; абстрактно-логический – для теоретических обобщений и формулировки выводов.

Область применения результатов. Результаты исследования могут использоваться в сфере туризма при организации деятельности, учетного обеспечения и налогообложения субъектов малого бизнеса данной отрасли.

Результаты и выводы работы. На основе проведенного исследования определена сущность туристической деятельности, охарактеризованы основные ее субъекты, в частности внимание сосредоточено именно на субъектах малого бизнеса, определена их роль в экономике страны. Исследована действующая практика учетного обеспечения функционирования и управления субъектами туристической отрасли. Детально обоснованы отличия в организации учета деятельности туроператора и турагента. Выявлены особенности налогообложения в туристическом бизнесе.

Ключевые слова: расходы, доходы, малый бизнес, малое предприятие, туристическое предприятие, субъекты туристического предпринимательства, учет, налогообложение.

ORGANIZATION OF ACTIVITIES, ACCOUNTING AND TAXATION OF SMALL BUSINESSES IN THE TOURIST SPHERE

Perchuk Oksana,
Penkovsky Valentyn

The subject of research: theoretical and practical aspects of the organization of activities, accounting and taxation of tourism business entities.

The purpose of the article is to develop scientific approaches and guidelines for the organization of activities, accounting and taxation of small businesses in the tourist sphere.

Method or methodology for conducting research. The methodological basis of the study is general theoretical methods of scientific knowledge, basic approaches and statements of legal and accounting support of small businesses in the tourist sphere, which are highlighted in the works of domestic and foreign scientists. The following methods to perform the set tasks were used: dialectical method – for analysis of legislative and regulatory documents and scientific works of scientists related to the organization of activities, accounting and taxation; analysis and synthesis – in the study and generalization of foreign and domestic experience of theoretical and methodological foundations for travel agencies accounting and taxation; statistical method – for analysis and comparison of statistical data related to the functioning of small businesses in the domestic tourist sphere; abstract-logical – for theoretical generalizations and formulating the conclusions.

The field of application of results. The results of the study can be used in the field of tourism in the organization of activities, accounting support and taxation of small businesses in this sector.

The results of research and conclusions. Based on the study, the essence of tourism activities is determined, its main actors are characterized. In particular, the focus is made on small businesses, and their role in the national economy is determined. The current practice of accounting support for the functioning and management of tourism business entities is studied. Differences in the organization of accounting of a tour operator and a travel agency are substantiated in detail. The peculiarities of taxation in the tourism business are clarified.

Key words: expenses, income, small business, small enterprise, tourist enterprise, subjects of tourism business, accounting, taxation.

JEL Classification: L26, M21, M41, H25.

Постановка проблеми. Проблеми удосконалення управління розвитком підприємств туристичної індустрії, оптимізації взаємодії учасників туристичного ринку, обґрунтування нових підходів до організації діяльності малих підприємств туристичної сфери зумовлені розвитком процесів глобалізації, відкритістю національних кордонів для іноземних суб'єктів туристичного бізнесу, зростанням попиту на послуги вітчизняного туристичного ринку та наближенням його до світових стандартів господарювання.

Як демонструє світовий досвід, малий бізнес – це не просто частина або сектор національної економіки, який можна статистично виділити в показниках чисельності зайнятих, в обсязі товарообороту, кількості основного капіталу та ін. Це економічний сегмент, якому притаманні принципово нові якісні характеристики, а саме: об'єднання в одній особі власника та підприємця; спрямованість на інновації; спрощені комунікативна та інформаційна системи. Саме малий бізнес виступає важливим елементом ринкової економіки, що впливає на темпи економічного зростання, структуру і якість валового національного продукту. Туристичне підприємництво забезпечує валютні надходження в країну, створює нові робочі місця, поліпшує інфраструктуру тощо, забезпечуючи таким чином зростання економіки країни.

Ефективність діяльності будь-яких господарських суб'єктів, що визначається збільшенням доходів при оптимізації витрат, залежить від якості та достовірності інформації, що формується в процесі здійснення обліку та складання звітності. Облікова інформація об'єктивно необхідна для легальної та прибуткової організації туристичної діяльності, складання бізнес-планів, для аудиторської перевірки, пошуку інвесторів та ділових партнерів, отримання податкових пільг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблем розвитку малого підприємництва присвячені дослідження таких учених, як О. Амоша, В. Геєць, В. Бондаренко, М. Бутко, З. Варналій, В. Василенко, Б. Данилишин, Т. Дудар, В. Захарченко, В. Збарський, С. Кваша, І. Комарницький, В. Кредісов, М. Малік, А. Мельник, В. Худолій, Л. Чернюк, М. Чумаченко, А. Чухно та інші. Вагомий внесок в теоретичну розробку проблем організації і ведення бухгалтерського обліку на туристичних підприємствах внесли Алпатова Н., Бальченко З., Богданова Ж., Бочарова Н., Богданова Ж., Василенко В., Височан О., Гончаренко О., Гура Н., Данканіч Т., Дяченко А., Кирієнко О., Коваль А., Король С., Кузнєцов В., Кулиняк І., Рошко Н., Старчук Є., Хоменко Ю., Чернобай Л. та ін.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження проблем організації, обліку та оподаткування суб'єктів малого підприємництва у туристичній сфері.

Виклад основного матеріалу. Економічна сутність туристичної діяльності має нематеріальний характер. Суб'єкти туристичного підприємництва пропонують ринку свою продукцію у формі послуги чи їх купуєності, у виробництво яких залучається споживач.

Розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менш, ніж дві такі послуги, що реалізуються або пропонуються для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення та інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо) називається туристичним продуктом. Вартість туристичного продукту, як правило, формують два види послуг: власне туристичні послуги та супутні туристичні послуги.

Відповідно до Закону України «Про туристичну діяльність» суб'єктами, що здійснюють та/або забезпечують туристичну діяльність, є:

- туристичні оператори;
- туристичні агенти;
- інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, а також екскурсійні, розважальні та інші види туристичних послуг;
- гіді-перекладачі, екскурсіводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу;
- фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування тощо [1].

Як правило, туроператорами виступають великі фірми, що структурно мають головний туроператорський офіс та філії у вигляді агентських мереж по всьому світу. Турагент, в свою чергу, займається просуванням сформованих туроператором турів – купує їх у туроператора на підставі укладеного між ними договору і реалізує за певну винагороду споживачу. Окрім реалізації турів клієнтам, турагент забезпечує рекламу турів, надає інформаційні послуги, доставку клієнтів до місця початку подорожі і назад, здійснює контроль якості обслуговування, збирає зауваження та побажання клієнтів [2].

Результати досліджень туристичної сфери економіки свідчать: кількість малих підприємств в галузі становить 94%. Наприклад, у Європі, яка є лідером на світовому туристичному ринку, 6,5% загального товарообігу малих підприємств припадає на надходження від туристичних послуг, адже населення промислово розвинутих країн віддає перевагу витрачання грошей на відпочинок, а не на інші товари чи послуги [3]. У загальній структурі малих підприємств України частка туристичних становить 0,58%, або 10 502 із 1 822 671 зареєстрованих у 2018 р. Статистичні дані підтверджують, що питома вага суб'єктів малого підприємництва в туризмі становить 99,8%, із них 98,3% – це мікропідприємництво, яке характеризується кількістю працюючих до 10 осіб та річним доходом до 2 млн євро.

У світовій спеціальній літературі виділяють більше як 50 визначень поняття «мале підприємництво». Причина таких розбіжностей полягає у різних, подекуди протилежних (спростовуючи один одного) підходах

до класифікації ознак малого підприємництва (бізнесу): кредитної політики, податкових передумов, стимулювання експорту та за надання різних форм державної підтримки.

Сьогодні до суб'єктів малого підприємництва відносять мікро- та малі підприємства, фізичні особи-підприємці, які здійснюють систематичну (zareєстровану) підприємницьку діяльність без створення юридичної особи. Мікро- та мале підприємство відповідають таким критеріям, як показники чисельності зайнятих працівників (до 10 та 50 осіб відповідно), балансова вартість активів (3,5 та 4 млн. євро відповідно) та чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (до 700 тис. та 8 млн. євро відповідно) [4, ст. 2, 1]. Згідно з Господарським кодексом суб'єктами малого підприємництва є фізичні особи-підприємці та юридичні особи, кількість працівників яких не більше 50 осіб, а річний дохід не перевищує 10 млн. євро за середньорічним курсом НБУ [5, розділ 2, глава 6, ст. 55].

Таким чином, до суб'єктів малих туристичних підприємств будуть відноситися, установи, організації та фізичні особи, які зареєстровані в установленому чинним законодавством України порядку і отримали ліцензії на здійснення діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг. Туристичні господарюючі суб'єкти виконують такі функції: виробництво туристичного продукту; реалізація туристичного продукту. Ліцензуванню підлягають наступні види туристичної діяльності: організація прийому та обслуговування іноземних туристів в Україні (іноземний туризм); організація прийому та обслуговування вітчизняних туристів в Україні (внутрішній туризм); організація зарубіжних поїздок за межі України (зарубіжний туризм); екскурсійна діяльність.

В Україні можемо спостерігати зростання кількості суб'єктів туристичного бізнесу усіх видів (рис. 1), на 34,4% при чому знову ж таки, найбільшу частку займають у структурі саме туристичні агенти, серед яких першість займають саме фізичні особи-підприємці. Послугами українських туроператорів і турагентів у 2019 році скористалися 6,1 млн. осіб, загальний дохід туристичних компаній (юридичних осіб) і турагентів (фізосіб-підприємців) становив 32,6 млрд. грн. (без ПДВ). У пандемічному 2020 році ринок туроператорів і тур агентів в Україні скоротився на 60-70%, ситуацію пом'якшили відкриті кордони Туреччини та Єгипту [6].

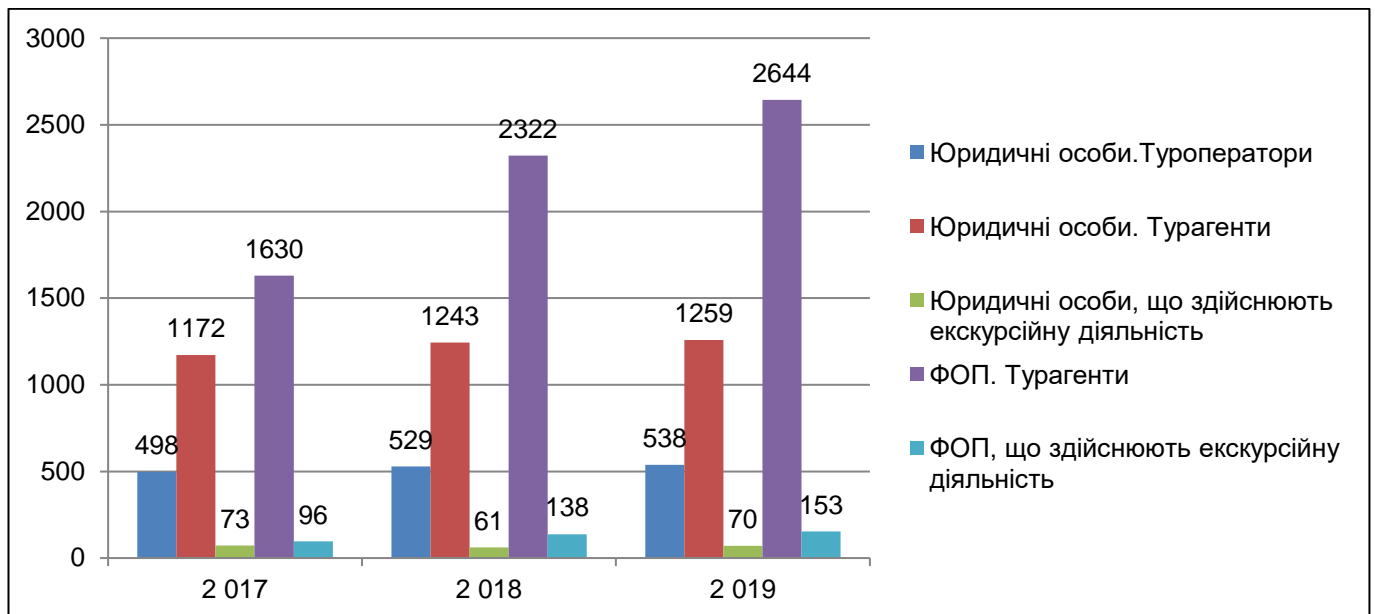

Рисунок 1. Динаміка суб'єктів туристичної діяльності в Україні в 2017-2019 рр.

Саме така форма організації бізнесу здатна найоперативніше реагувати на кон'юнктуру туристичного ринку, що набуває особливого значення в сучасних економічних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури туристичних послуг.

Суб'єкти малого бізнесу можуть залучатися до рекреаційно-туристського підприємництва та підсобної діяльності шляхом створення підприємств національної кухні, виробництва та збуту виробів народних художніх промислів, продажу туристичного спорядження. До перспективних видів туризму, що задіюють малі туристичні підприємства можна віднести: зелений (екологічний) туризм; археологічний туризм; музейний туризм; військовий туризм; автомобільний туризм.

Малі підприємства туристичного бізнесу, як сфера швидкого обігу капіталу, реалізують ряд важливих завдань, що сприяє подальшому сталому розвитку галузі: формування ринку туристичних послуг різного рівня комплексності; удосконалення інфраструктури туризму; швидка адаптація до нових туристичних технологій, що ґрунтуються на комп'ютерній техніці, та гнучке просування до інтеграційних та інших процесів у світовому просторі. Саме мале підприємництво у туризмі є сферою, в якій без великих затрат створюються робочі місця і забезпечується високий рівень ефективності й швидка окупність інвестицій.

Безперечно, в сучасних умовах господарювання малі підприємства в туристичній сфері мають ряд проблем. В першу чергу це нестабільність доходів і обмежені фінансові можливості: фінансова діяльність

будується з урахуванням постійного фактора недостатності ресурсів з огляду на незначний загальний обсяг господарського обороту та неможливість залучення коштів інвесторів, які не є власниками підприємства. Необхідність самофінансування за рахунок власного прибутку в умовах обмеженості зовнішнього фінансування обумовлює стратегію постійного підвищення рентабельності бізнесу. Ринкова економіка вимагає необхідності переорієнтації малих туристичних підприємств на діяльність у сучасних умовах. Це, насамперед, вивчення ринкової кон'юнктури, систематичне удосконалення організаційно-технічного рівня підприємств, забезпечення високого ступеня соціального розвитку, перебудова організаційних структур управління. Це дасть змогу мінімізувати вплив на діяльність підприємств цілого ряду несприятливих факторів, подолати обмеженість зростання, підвищити рівень надання послуг до міжнародних стандартів якості.

Всі суб'єкти туристичної діяльності, незважаючи на те, який вид туризму вони представляють, ведуть бухгалтерський облік, в якому існують чіткі відмінності від суб'єктів інших видів економічної діяльності. Існують також відмінності обліку у туроператорів і турагентів, що обумовлено їхньою діяльністю (табл. 1).

Таблиця 1. Відмінності між туроператором і турагентом

№	Критерій відмінності	Туроператор	Турагент
1.	Визначення згідно З/У «Про туризм»	юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних і супутніх послуг і які отримали в установленому порядку ліцензію на туроператорську діяльність	юридичні особи, створені згідно із законодавством України, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів і туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних і супутніх послуг та які в установленому порядку отримали ліцензію на туристичну діяльність
2.	Визначення згідно Податкового кодексу України	особа, що безпосередньо надає послугу з тимчасового розміщення туриста чи придбаває послуги інших платників податку, що включаються до складу туристичної послуги, з метою їх надання туристам як безпосередньо, так і через туристичного агента шляхом постачання туристичного ваучера (путівки)	особа, яка згідно з умовами цивільно-правового договору, укладеного з туристичним оператором, придбаває туристичний ваучер (путівку) або проводить посередницькі операції з його постачання від імені та/або за дорученням туристичного оператора туристам або іншим туристичним агентам
3.	Правовий статус	юридичні особи	юридичні особи, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності
4.	Напрямок діяльності	створює турпродукт та реалізує його через посередників; оформляє документи для виїзду за межі України; здійснює турагентську діяльність	займається реалізацією турпродукту інших суб'єктів туристичної діяльності, у т.ч. туроператорів
5.	Наявність ліцензії	потрібна	не потрібна
6.	Обмеження	- винятковий вид діяльності – туроператорська; - загальний розмір частки в статутних капіталах інших операторів України не може перевищувати 20% їх статутного капіталу	- може здійснювати і інші види діяльності (крім туроператорської)
7.	Формування доходів	різниця між вартістю сформованого туристичного продукту та вартістю його окремих елементів, які надаються сторонніми організаціями (транспортними, розважальними, екскурсійними організаціями, готелями, закладами харчування тощо)	комісійні, які турагенти отримують від туроператорів за посередництво
8.	Мінімальний розмір гарантії банку або будь-якої іншої кредитної установи	еквівалент – не менше 20 тис. євро, для туроператора, що надає послуги виключно з внутрішнього та в'їзного туризму – не менше 10 тис. євро	еквівалент – не менше 2000 євро

Порівнюючи визначення туристичного оператора та тур агента відповідно до різних нормативних документів, можна констатувати, що згідно ПКУ немає вимоги до операторів щодо наявності ліцензії на туроператорську діяльність, яку за законом останні мають обов'язково отримувати. Не краща ситуація і з податковими агентами. Згідно з Законом України «Про туризм» турагенти мають право здійснювати лише посередницьку діяльність; законодавець в ПКУ чомусь надав право їм здійснювати діяльність й від власного імені, придбаваючи ваучери у туроператорів. Фактично під податкове тлумачення поняття «турагент» підпадають також ті туроператори, які перепродають послуги інших туроператорів на підставі прямих договорів [7].

Туроператор найчастіше виступає як оптовий продавець, реалізуючи свої путівки за допомогою турагента на підставі договорів (агентських угод). Одночасно туроператор може продавати свої путівки самостійно. Такі особливості та відмінності в діяльності туристичних операторів та агентів безпосередньо впливають на методику бухгалтерського відображення їх господарської діяльності. Але, існують й інші фактори, які безпосередньо здійснюють вплив на процес облікового відображення, зокрема організаційні форми та види туризму: внутрішній та міжнародний (в'їзний та виїзний), груповий та індивідуальний.

На порядок відображення операцій туристичних підприємств на рахунках бухгалтерського обліку безпосередньо впливає здійснення виїзного туризму, який передбачає необхідність оформлення первинних документів пов'язаних із перетином кордону, визначення курсових різниць, застосування різних схем оподаткування тощо. Фірми, що спеціалізуються на організації виїзного туризму, формують свою маркетингову політику враховуючи можливості надання різних видів знижок на групові тури, що зумовлює потребу відображення даних операцій в обліку.

Суб'єкти туристичної діяльності, які займаються організацією і обслуговуванням іноземних туристів в Україні, повинні щороку оформляти референс, тобто підтвердження Міністерства закордонних справ, що зарубіжні партнери (за угодами) матимуть візову підтримку консульських установ України за кордоном у разі їх звернення для оформлення туристичних віз іноземцям для подорожі в Україну. Суб'єкти туристичної діяльності, які приймають іноземних туристів, повинні вести облік усіх документів із в'їзду, виїзду та переміщення туристів в Україні, а саме: договорів (контрактів) з іноземними партнерами про співробітництво з обслуговування іноземних туристів в Україні; аналогічних договорів з вітчизняними партнерами; листів-замовлень іноземного партнера на обслуговування іноземних туристів; підтверджень суб'єктів туристичної діяльності іноземному партнеру щодо готовності до приймання іноземних туристів; звернень суб'єктів туристичної діяльності в державні заклади і узгоджень з реєстрації і перебування туристів в Україні; документів, які підтверджують здійснення трансфера, бронювання місць у готелі для туристів та їх проживання; маршрутів і програм туристичних подорожей іноземних туристів, проведення екскурсій тощо [8].

Туристичну документацію оформляють як туроператор, так і турагент. Різниця між ними полягає в тому, що у тур агента облік та документообіг ведеться за спрощеною формою, що переважно складається з документів, які фіксують господарські операції з перепродажу готового тур продукту.

Реалізація туристичного продукту туроператором починається з оформлення договірних взаємовідносин між замовником (у випадку прямого продажу) та туристичним агентом (у випадку продажу через посередника). Порядок документального оформлення реалізації туристичного продукту туроператором буде залежати від форми реалізації: безпосередньо клієнту чи через посередників (турагентів) (табл. 2 і 3).

При укладенні договору комісії (доручення) туроператор доручає, а турагент реалізує туристичну послугу від свого імені і за винагороду туроператора. При укладенні агентської угоди з туроператором на придбання турпродукту турагент купує його за винагороду і кошти покупця.

Таблиця 2. Документальне оформлення реалізації туристичного продукту у залежності від договірних відносин туроператора безпосередньо з клієнтом

Види договорів	Договір надання послуг	Посередницький договір на продаж туристичних послуг Договір комісії (доручення)	Посередницький договір на придбання туристичних послуг (агентська угода)
Документ для проведення попередньої оплати	Рахунок-фактура	Рахунок фактура з визначеним у ньому розміром винагороди туроператора	Рахунок фактура з визначеним у ньому розміром винагороди туроператора
Підтвердження оплати	Банківська виписка (безготівковий розрахунок), фіскальний чек, прибутковий касовий ордер (готівковий розрахунок)		
Надання документів для споживання туристичних послуг	Ваучер, страховий поліс, транспортні квитки тощо		
Отримання послуг (товарів)	Акт наданих послуг (за відсутності – бухгалтерська довідка)	Акт-звіт турагента про реалізацію послуг через туроператора	Акт-звіт туроператора про придбання послуг на користь довірителя

Таблиця 3. Документальне оформлення реалізації туристичного продукту у залежності від договірних відносин туроператора безпосередньо з партнерами

Види договорів	Договір надання послуг	Посередницький договір на продаж туристичних послуг	Договір підряду	Договір купівлі-продажу (для товарів)
Документ для проведення попередньої оплати	Рахунок-фактура	Рахунок-фактура з визначеним у ньому розміром винагороди туроператора	Договір	Рахунок-фактура
Підтвердження оплати	Безготівковий розрахунок – платіжне доручення, банківська виписка (при безготівковому розрахунку)			
	Готівковий розрахунок – звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт з підтверджуючим документом на оплату (фіскальний чек, квитанція з банку, корінець до прибуткового касового ордеру). За договором підряду оплата проводиться видатковим касовим ордером			
Отримання документів на споживання туристичних послуг	Санаторно-курортна путівка, транспортний квиток тощо		Не надають	
Отримання послуг (товарів)	Акт наданих послуг	Акт-звіт туроператора про реалізацію послуг	Акт наданих послуг	Накладна

Взаємовідносини суб'єкта туристичної діяльності як продавця (виконавця) і туриста як покупця (замовника) туристичної послуги оформляються туристичним ваучером (путівкою). Останній є документом, що для туриста підтверджує його статус та гарантує отримання оплачених ним послуг, для продавця – гарантує оплату послуг, для виконавця послуг – гарантує отримання від продавця туристичних послуг коштів, сплачених йому туристом. У договорі на туристичне обслуговування, укладеному шляхом видачі ваучера, повинні міститися такі дані: найменування та місцезнаходження суб'єкта туристичної діяльності, номер ліцензії (дозволу) на відповідний вид діяльності, юридична адреса; прізвище, ім'я (по батькові) туриста (при груповій поїздки – прізвища, імена (по батькові) членів групи); строки надання і види туристичних послуг, їх загальна вартість; назва, адреса та номер телефону об'єкта розміщення, його тип та категорія, режим харчування; розмір фінансового забезпечення відповідальності туроператора (турагента) або межі відповідальності суб'єкта туристичної діяльності за договором агентування; інші дані, обумовлені характером угоди, складом групи тощо; дата видачі ваучера [8]. Так як, туроператори формують вартість туристичного продукту, зазначимо з чого буде складатися його собівартість, відповідно до діючої методики її формування:

- виробнича собівартість (прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, змінні загальнопромислові витрати та постійні розподілені загальнопромислові витрати);
- нерозподілені постійні загальнопромислові витрати;
- наднормові витрати.

Умови визнання та обсяг витрат туроператора, що формують туристичний продукт, прямо залежать від виду договору: купівлі-продажу, комісії, доручення, обміну або агентської угоди. Собівартість наданих послуг визначається в порядку, встановленому П(С)БО 16 «Витрати» [9]. Причому витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені (п. 7 ПБО 16). Тобто в момент визнання доходу від реалізації послуг визнається також собівартість цих послуг у складі витрат.

Для обліку виробничої туристичного продукту використовують активні рахунки 23 «Виробництво» та 91 «Загальнопромислові витрати». Разом з тим загальнопромислові витрати розподіляються на кожен об'єкт витрат з використання бази розподілу (заробітної плати, обсягу діяльності тощо). Перелік і склад змінних і постійних загальнопромислових витрат установлюються туристичним підприємством.

Турагенти можуть вести облік витрат тільки на рахунок 23, субрахунок «Виробництво турагентських послуг» або, як суб'єкт малого бізнесу, тільки на рахунках класу 8, тобто за елементами витрат.

Для обліку інших витрат періоду призначені бухгалтерські рахунки класу 9:

92 «Адміністративні витрати»

93 «Витрати на збут»

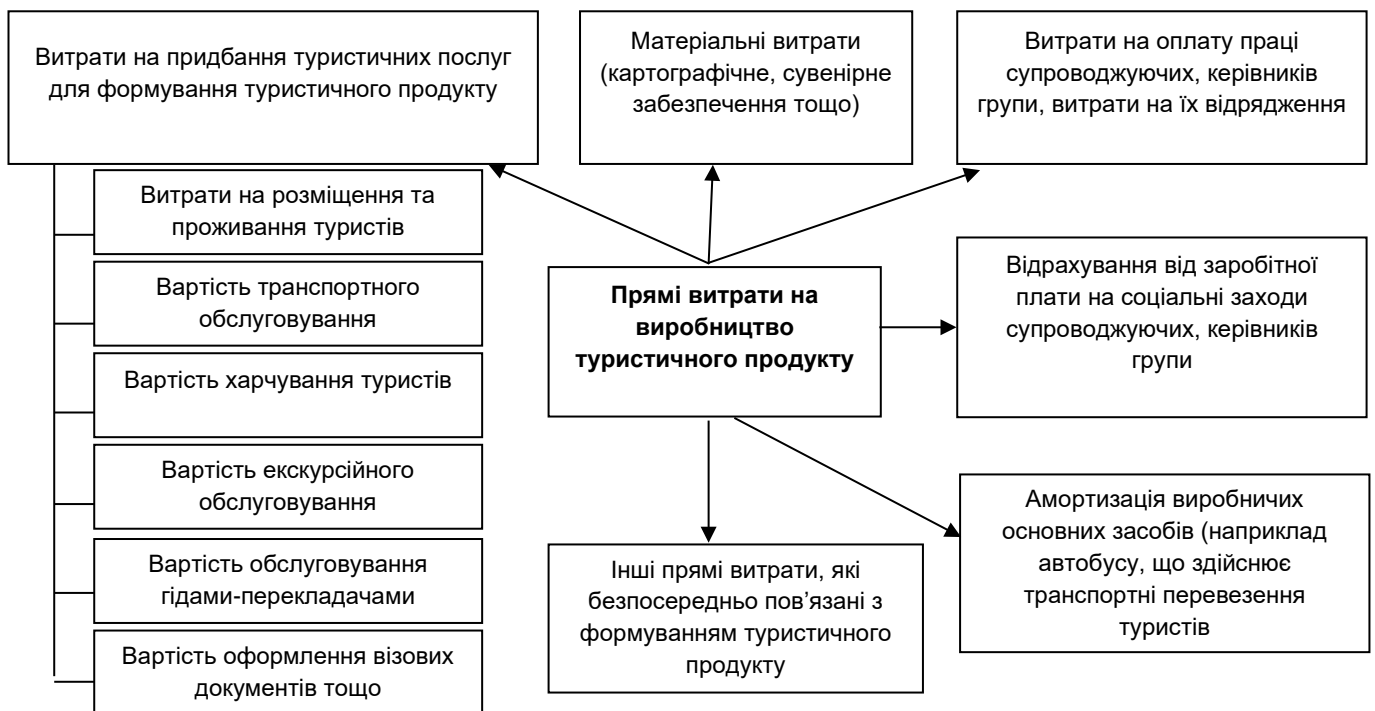
94 «Інші операційні витрати».

Найбільшу питому вагу у собівартості туристичного продукту займають саме прямі витрати, тому можна розглянути їх класифікацію більш детально (рис. 2).

Також для обліку витрат, особливо для суб'єктів малого бізнесу, може використовуватися рахунок класу 8 «Витрати за елементами» з щомісячним списанням сальдо цих рахунків у кореспонденції з рахунком 23 «Виробництво» і рахунками класу 9 «Витрати діяльності».

Оскільки туристичний продукт складається із комплексу туристичних послуг, це обумовлює застосування при бухгалтерському обліку туроператорами норм та положень, що регулюють порядок визнання доходів та витрат від надання послуг. Дохід, пов'язаний із наданням туристичних послуг, визнається виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу, якщо може бути достовірно

оцінено результат цієї операції, що визначено в п.10-14 П(С)БО 15 «Дохід» [10]. Спосіб визначення ступеня завершеності послуг встановлюється обліковою політикою підприємства (п. 25.1 П(С)БО 15).

Рисунок 2. Елементи прямих витрат, що формують собівартість туристичного продукту.

Оцінка ступеня завершеності операції з надання послуг провадиться:

- вивченням виконаної роботи;
- визначенням питомої ваги обсягу послуг, наданих на певну дату, у загальному обсязі послуг, які мають бути надані;
- визначенням питомої ваги витрат, яких зазнає підприємство у зв'язку із наданням послуг, у загальній очікуваній сумі таких витрат. Сума витрат, здійснених на певну дату, включає лише ті витрати, які відображають обсяг наданих послуг на цю саму дату.

При відображенні в бухгалтерському обліку турагента операцій з продажу турпродукту не має значення, коли саме відбувається споживання покупцем туристичної послуги, оскільки турагент є тільки посередником і надає послуги з реалізації «чужого» турпродукту, за що й отримує агентську винагороду.

При виконанні агентського договору у турагента виникає оборот з реалізації на суму його агентської винагороди, яка є доходом від надання послуг. У бухгалтерському обліку доходи посередника визнаються за фактом виконання агентом договірних зобов'язань перед поручником. Виконання зобов'язань підтверджується звітом агента. Відображається дохід агента по кредиту субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг».

Вартість реалізованого туристичного продукту відображається у складі виручки від надання послуг (по кредиту субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»). Потім сума коштів, що належить туроператору, відображається у складі коштів, які підлягають вирахуванню з доходу (по дебету субрахунку 704 «Вирахування з доходу»).

При в'їзному туризмі туроператор реалізує тури іноземним туристам за інвалюту. Операції в інвалюті при первісному визнанні відображають за курсом НБУ на дату здійснення операції (п. 5 ПБО 21 «Вплив змін валютних курсів» [11], п. 6 Положення Правління НБУ № 496 [12]). Важливо відмітити, що при отриманні передоплати в іноземній валюті на дату зарахування вона буде обліковуватись на субрахунку 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті».

Понесені витрати туристичної фірми та отримані доходи списуються на фінансові результати – рахунок 79 «Фінансові результати».

Порядок оподаткування туроператорської та турагентської діяльності регулює ст. 207 ПКУ, зазначені в ній туристичні послуги не суперечать Закону України «Про туризм», але в ПКУ послуга вважається туристичною, якщо до складу турпродукту включено послуги з тимчасового розміщення або вартості туристичного ваучера (путівки) [7].

Важливим питанням обліку туристичних послуг є оподаткування кожного виду туризму. Відмінність існує в частині оподаткування ПДВ діяльності туроператорів, які надають повний комплект послуг і тих туроператорів та турагентів, які тільки організують тури (у тому числі міжнародні): в першому випадку об'єктом оподаткування є вся вартість турпродукту, а в другому – тільки винагорода туроператора чи турагента.

Оскільки винагорода посередника є платою за надання посередницької послуги, податкові зобов'язання такого суб'єкта туристичної діяльності (якщо він зареєстрований як платник ПДВ) збільшуються за першою з подій: зарахування коштів в оплату послуги від замовника на банківський рахунок або до каси суб'єкта туристичної діяльності чи оформлення документа, що засвідчує факт надання послуг. У цей момент слід скласти й податкову накладну [13]. Порядок оподаткування ПДВ турсервісера діяльності регламентується ст. 207 ПКУ [14]. Базою оподаткування ПДВ у турсервісера, незалежно від виду туризму (внутрішній, в'їзний, виїзний), є сума винагороди (п. 207.2, 207.3 ПКУ), яка розраховується наступним чином:

Винагорода турсервісера = Вартість поставленої туристичної послуги – Витрати на придбання (створення) туристичної послуги.

Особливістю в формуванні сум ПДВ у турсервісера є те, що їх діяльність обкладається ПДВ за так званим маржинальним принципом - об'єктом оподаткування є лише винагорода. Відповідно, і в декларації з ПДВ турсервісер показує тільки суму своєї винагороди, а ось вартість турпродуктів у декларації по ПДВ не відображають.

На турсервісера правило «першої події» не поширюється. Датою виникнення податкових зобов'язань з ПДВ є дата оформлення документа, що засвідчує факт постачання туристичної послуги (п. 207.6 ПКУ). Тому на дату отримання грошей (підписки) від туристів податкові зобов'язання з ПДВ у турсервісера не виникають. На відміну від турсервісера, турагенти при нарахуванні ПДВ орієнтуються на загальне правило «першої події» з п. 187.1 ПКУ. Як правило, вони утримують свою винагороду із суми коштів, яка надійшла від туристів за турпродукт. У такому разі ПДВ з винагороди потрібно нарахувати на дату надходження грошей від туристів [15].

В частині формування податку на прибуток, то слід відмітити, що турсервісер - юридична особа, що перебуває на загальній системі оподаткування, у якого доходи за минулий звітний (податковий) рік не перевищують 20 млн. грн., визначає об'єкт оподаткування податком на прибуток за правилами бухгалтерського обліку:

Винагорода турсервісера = Вартість поставленої туристичної послуги – Витрати на придбання (створення) туристичної послуги обліку

У випадку, якщо турсервісер має обсяг доходу більше 20 млн. грн., він коригує фінансовий результат до оподаткування на різниці за загальними правилами, що визначені у розділі III Податкового кодексу України.

Висновки. Проведений аналіз статистичних даних з врахуванням умов поточної кон'юнктури туристичного ринку свідчить, що 99% підприємств в структурі є малими, на них припадає 25% галузевих обсягів реалізації туристичних продуктів. Дослідження дозволило виявити ще одну особливість малого туристичного бізнесу – серед зареєстрованих суб'єктів господарювання 68,4% є фізичними особами-підприємцями, на які припадає майже 50% зайнятості у туризмі.

В сучасних умовах більшість суб'єктів туристичної діяльності зацікавленні в своїй конкурентоспроможності, тому вони змушені приділяти увагу питанням удосконалення ведення обліку та оподаткування їх діяльності. Ведення бухгалтерського обліку діяльності турсервісера і турагента має певні відмінності, що зумовлені видом діяльності, яку вони здійснюють, формою обліку, зокрема можливістю застосування спрощеної форми обліку, особливостями документального оформлення господарських операцій, формою здійснення розрахунків та ін. Врахування особливостей здійснення обліку кожним з суб'єктів туристичної діяльності дасть змогу правильно організувати бухгалтерський облік, підвищити ефективність туристичної діяльності та досягти максимальної ефективності діяльності.

Розглянуті особливості обліку та оподаткування туристичної діяльності в Україні доводять, що на сьогодні існують важливі нюанси, особливо в оподаткуванні, на які необхідно звертати увагу і які потребують додаткового вивчення. Доведено, що при здійсненні бухгалтерського обліку та формуванні фінансового результату необхідно враховувати специфіку договірних відносин та особливості системи оподаткування, що застосовує той чи інший суб'єкт господарювання, що функціонує в сфері туризму.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про туризм» від 15.09.1995 № 324/95-ВР із змінами і доповненнями. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 13, ст. 180. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1282-15>.
2. Пилипенко С. М., Новак У. П. Особливості бухгалтерського обліку придбання (створення) та продажу путівок туристичними фірмами. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституціональних змін та сталого економічного розвитку : матер. II Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (ЛНТУ, Луцьк, 25 листопада 2015 р.). Тернопіль : Вид-во «Крок». 2015. С. 70-72.
3. Мілінчук О. В. Стан малого туристичного бізнесу України: роль готельно-ресторанної складової в його розвитку. Інфраструктура ринку. 2020. Випуск 41. С. 53-59.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 18.09.2018 р. №2545-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2579>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. Данканич Т. П. Оподаткування туристичної діяльності в умовах дії Податкового кодексу України. URL: <http://www.nbu.gov.ua>

8. Григор'єва Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення організації туристичної діяльності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2017. №5. С. 133-136.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : Наказ Міністерства фінансів України від 29 лис. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>
10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : Наказ Міністерства фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
11. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» від 10 серп. 2000 р. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>
12. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про встановлення офіційного курсу гривні до іноземних валют та курсу банківських металів» від 12 лис. 2003 р. № 496. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1094-03#Text>
13. Бондар В., Швець В.Г. Організація бухгалтерського обліку діяльності підприємств туристичного бізнесу. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 1104-1107.
14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-УІ. URL: www.sta.gov.ua.
15. Здійснюєте туроператорську чи турагентську діяльність: що з ПДВ? URL: <https://news.dtki.ua/taxation/pdv/56722>
16. Богданова Ж. А. Бухгалтерський облік і контроль туристичної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09 – Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Житомир : Вид-во ЖДТУ, 2011. 20 с.
17. Гура Н. О. Облік видів економічної діяльності : підручник. Київ : Вид-во «Центр навч. літ-ри», 2010. 392 с.
18. Момонт Т. В. Особливості організації бухгалтерського обліку підприємствами туристичної сфери. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Сер.: Економічні науки. Житомир : Вид-во ЖДТУ. 2014. № 1(67). С. 34–40.
19. Височан О. С. Визнання та облік доходів від реалізації послуг в діяльності туристичних агентств. *Науковий вісник Ужгородського університету*. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
20. Рошко Н. Б. Особливості обліку туристичних послуг, обумовлені специфікою туристичної діяльності. *Київський національний університет імені Тараса Шевченка* URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/20_OsOT.pdf
21. Колісник Г. М., Гелей Л. О., Данканич Т. П. Бухгалтерський облік в туризмі: навчальний посібник. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2016. 140 с.
22. Бухгалтерський та податковий облік у турагента. *Інтерактивна бухгалтерія*. 2019. № 98. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/130074>
23. Лісіця Т. Туристична діяльність: облік і оподаткування. *Вісник «Офіційно про податки»*. 2017. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005703-turistichna-diyalnist-oblik-ta-opodatkuvannya>

References

1. Zakon Ukrainy «Pro turyzm» [Law of Ukraine «On Tourism»] vid 15.09.1995 № 324/95-VR iz zminamy i dopovnennyamy. *Vidomosti Verkhovnoyi Rady (VVR)*, 2004, № 13, st. 180. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1282-15>.
2. Pylypenko S. M., Novak U. P. (2015). *Osoblyvosti bukhhalters'koho obliku prydbannya (stvorennya) ta prodazhu putivok turystychnymy firmamy*. [Features of accounting for the purchase (creation) and sale of vouchers by travel agencies.]. *Bukhhalters'kyi oblik, kontrol' ta analiz v umovakh instytutsional'nykh zmin ta staloho ekonomichnoho rozvytku : mater. II Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf., (LNTU, Luts'k, 25 lystopada 2015 r.)*. Ternopil' : Vyd-vo «Krok». 2015. S. 70-72.
3. Milinchuk O. V. (2020). *Stan maloho turystychnoho biznesu Ukrainy: rol' hotel'no-restorannoyi skladovoyi v yoho rozvytku* [The state of small tourism business in Ukraine: the role of hotel and restaurant component in its development]. *Infrastruktura rynku*. 2020. Vypusk 41. S. 53-59.
4. Zakon Ukrainy «Pro bukhhalters'kyi oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini» [Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine»] vid 18.09.2018 r. №2545-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. *Hospodars'kyi kodeks Ukrainy* [Economic Code of Ukraine] vid 16 sichnya 2003 roku №436–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n2579>.
6. *Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy* [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
7. *Dankanych T. P. Opodatkuvannya turystychnoyi diyal'nosti v umovakh diyi Podatkovoho kodeksu Ukrainy* [Taxation of tourist activity in the conditions of action of the Tax code of Ukraine]. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
8. Hryhor'yeva L. V. (2017). *Oblikovo-analitychne zabezpechennya orhanizatsiyi turystychnoyi diyal'nosti* [Accounting and analytical support for the organization of tourist activities]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. №5. S. 133-136.
9. *Polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 16 «Vytraty»* [Regulation (standard) of accounting 16 «Expenses»] : *Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 29 lys. 1999 r. № 318*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
10. *Polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 15 «Dokhid»* [Regulation (standard) of accounting 15 «Income»] : *Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31 hrud. 1999 r. № 290*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>.

11. Polozhennya (standart) bukhhalters'koho obliku 21 «Vplyv zmin valyutnykh kursiv» [Regulation (standard) of accounting 21 «The impact of changes in exchange rates] vid 10 serp. 2000 r. № 193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>.
12. Postanova Pravlinnya NBU «Pro zatverdzhennya Polozhennya pro vstanovlennya ofitsiynoho kursu hryvni do inozemnykh valyut ta kursu bankivs'kykh metaliv» [Resolution of the Board of the NBU «On approval of the Regulations on the establishment of the official exchange rate of hryvnia to foreign currencies and the exchange rate of bank metals»] vid 12 lys. 2003 r. № 496. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1094-03#Text>.
13. Bondar V., Shvets' V. H. (2017). Orhanizatsiya bukhhalters'koho obliku diyal'nosti pidpryyemstv turystychnoho biznesu [Organization of accounting for tourism businesses]. *Molodyy vchenyy*. 2017. № 11 (51). S. 1104-1107.
14. Podatkovyy kodeks Ukrainy [Tax Code of Ukraine] vid 02.12.2010 r. № 2755-UI. URL: www.sta.gov.ua.
15. Zdiysnyuyete turoperators'ku chy turahents'ku diyal'nist': shcho z PDV? [Do you carry out tour operator or travel agency activities: what about VAT?] URL: <https://news.dtk.ua/taxation/pdv/56722>.
16. Bohdanova Zh. A. (2011). Bukhhalters'kyy oblik i kontrol' turystychnoyi diyal'nosti [Accounting and control of tourist activity]: avtoref. dys. na здобuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : spets. 08.00.09 – Bukhhalters'kyy oblik, analiz ta audyt. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDTU, 20 s.
17. Hura N. O. (2010). Oblik vydiv ekonomichnoyi diyal'nosti [Accounting for economic activities] : pidruchnyk. Kyiv : Vyd-vo «Tsentri navch. lit-ry», 2010. 392 s.
18. Momont T. V. (2014) Osoblyvosti orhanizatsiyi bukhhalters'koho obliku pidpryyemstvamy turystychnoyi sfery [Features of the organization of accounting by the enterprises of tourist sphere]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*. Ser.: Ekonomichni nauky. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDTU. № 1(67). S. 34–40.
19. Vysochan O. S. Vyznannya ta oblik dokhodiv vid realizatsiyi posluh v diyal'nosti turystychnykh ahentstv [Recognition and accounting of income from the sale of services in the activities of travel agencies]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu*. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
20. Roshko N. B. Osoblyvosti obliku turystychnykh posluh, obumovleni spetsyfykoyu turystychnoyi diyal'nosti [Features of accounting for tourist services due to the specifics of tourist activities]. *Kyyivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka* URL : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpn/2010_6/20_OsOT.pdf.
21. Kolisnyk H. M., Heley L. O., Dankanych T. P. (2016). Bukhhalters'kyy oblik v turyzmi [Accounting in tourism]: navchal'nyy posibnyk. Uzhhorod: Vyd-vo UzhNU «Hoverla». 140 s.
22. Bukhhalters'kyy ta podatkovyy oblik u turahenta [Accounting and tax accounting with a travel agent]. *Interaktyvna bukhhalteriya*. 2019. № 98. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/oneanalytics/130074>.
23. Lisitsya T. (2017). Turystychna diyal'nist': oblik i opodatkovannya [Tourist activity: accounting and taxation]. *Visnyk «Ofitsiyno pro podatky»*. URL: <http://www.visnuk.com.ua/uk/publication/100005703-turistichna-diyalnist-oblik-ta-opodatkovannya>

ДАНИ ПРО АВТОРІВ

Перчук Оксана Володимирівна, к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування, Університет Григорія Сковороди в Переяславі
 e-mail: oksi011279@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-64844-7011>
 Researcher ID: 55052018

Пеньковський Валентин Сергійович, к.е.н., викладач кафедри професійної освіти, Університет Григорія Сковороди в Переяславі.

ДАНИЕ ОБ АВТОРАХ

Перчук Оксана Владимировна, к.э.н., доцент кафедры финансов, учета и налогообложения, Университета Григория Сковороды в Переяславе.
 e-mail: oksi011279@gmail.com

Пеньковский Валентин Сергеевич, к.э.н., преподаватель кафедры профессионального образования, Университета Григория Сковороды в Переяславе.

DATA ABOUT THE AUTHORS

Perchuk Oksana, PhD in Economics, Associate Professor, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav.
 e-mail: oksi011279@gmail.com

Penkovsky Valentyn, PhD, Lecturer of the Department of Vocational Education, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav.